

Аналітичний департамент НРА «Рюрік», у зв'язку з активним публічним обговоренням у II кварталі 2013 року Проекту Закону «Про внесення змін до деяких законів України та виклад Закону України «Про страхування» у новій редакції»¹, прийняття якого повинно вирішити ряд проблем, що стримують розвиток вітчизняного страхового ринку, підготував дослідження нових норм українського законодавства, які стосуються фінансової стійкості страховиків. Аналіз законодавства України про страхування та офіційної інформації Нацкомфінпослуг² дозволив зробити ряд нижченаведених висновків.

В інформаційному повідомленні про діяльність Нацкомфінпослуг за квітень 2013 року зазначається, що аналіз стану ринку страхових послуг підтверджує наявність серйозних проблем, що стримують його розвиток. До них регулятор відносить зокрема невисокий рівень капіталізації та низьку якість активів, використання страхування для оптимізації оподаткування суб'єктів господарювання (схемне страхування), а також низьку якість страхових послуг, що призводить до порушення прав споживачів.

Вирішення вищеназваних питань потребує комплексного підходу, одним із напрямків якого є прийняття ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про страхування» (нова редакція) та інших законодавчих актів України» (реєстраційний №0965 від 12.12.2012 р.). Документ станом на 11.07.2013 р. опрацьовується в Комітеті Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності та наданий для ознайомлення. Розробка документа зумовлена необхідністю змін у нормативно-правовій базі в зв'язку зі вступом України до СОТ і адаптації законодавства України у сфері страхування до законодавства ЄС. Новою редакцією передбачено такі заходи, як встановлення вимог до платоспроможності на основі оцінки ризиків та якості активів страховика (введено терміни «пруденційний норматив» та «регулятивний капітал»), установлення вимог до системи управління, розкриття інформації страховиками та аудиторських висновків, а також інші нововведення, які суттєво впливають на діяльність страховиків в Україні.

¹ Проект Закону «Про внесення змін до деяких законів України та виклад Закону України «Про страхування» у новій редакції» (доопрацьований 12.04.2012 р.). Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45083.

² Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/>.

1. Платоспроможність, оцінка ризиків, якість активів

Статтею 114 нової редакції ЗУ «Про страхування» (далі – Закон) передбачено забезпечення платоспроможності страховика виконанням вимог, встановлених Уповноваженим органом (Нацкомфінпослуг). Страховик зобов'язаний на будь-яку звітну дату дотримуватися таких вимог до платоспроможності:

- 1) сформувати технічні резерви в порядку, визначеному Законом та нормативно-правовими актами Уповноваженого органу;
- 2) мати суму активів, визначених Законом категорій для покриття в повному обсязі технічних резервів, розраховану в порядку, встановленому Уповноваженим органом;
- 3) мати наявний регулятивний капітал у розмірі не меншому, ніж встановлений відповідно до вимог Закону;
- 4) виконувати умови щодо взяття участі в централізованих страхових резервних фондах у випадках, передбачених законодавством;
- 5) дотримуватися інших пруденційних нормативів, установлених Уповноваженим органом.

Розмір наявного регулятивного капіталу страховика визначається як частина в активах, що залишається після вирахування зобов'язань з урахуванням установлених законодавством вимог до активів та зобов'язань, що беруться до уваги під час проведення розрахунку. Мінімальний розмір регулятивного капіталу розраховується згідно частини четвертої цієї статті та не може бути менше:

- 1) 22 млн. грн. для страховиків, що здійснюють страхування у класах страхування інших, ніж ті, що належать до галузі страхування життя;
- 2) 32 млн. грн. для страховиків, що здійснюють діяльність зі страхування великих ризиків;
- 3) 32 млн. грн. для страховиків, що здійснюють страхування у класах, що належать до галузі страхування життя.
- 4) величини, еквівалентної мінімальному розміру гарантійного депозиту – для філії страховика-нерезидента.

Пруденційні нормативи, згідно з новою редакцією Закону, є установленими нормативно-правовими актами Уповноваженого органу нормативами, зокрема щодо перевищення розміру наявного регулятивного капіталу над розміром, установленим законодавством (достатності капіталу), відповідності строків активів строкам виконання зобов'язань (ліквідності), ступеня диверсифікації портфеля

страхових зобов'язань та портфеля активів, якими представлені технічні резерви (диверсифікованості).

До складу та якості активів, з яких формуються технічні резерви страховика, відповідно до статті 115 нової редакції Закону, висувуються наступні вимоги. Кошти технічних резервів не можуть бути представлені іншими активами, ніж активи таких категорій:

- 1) готівка в касі відповідно до законодавства;
- 2) кошти на поточному рахунку;
- 3) банківські вклади (депозити) без визначеного строку (до запитання), на визначений строк;
- 4) ощадні (депозитні) сертифікати, випущені українськими банками;
- 5) цінні папери українських емітентів (акції, облігації підприємств, державні облігації України, облігації місцевих позик, іпотечні облігації, інвестиційні сертифікати).

При цьому облігації місцевих позик, облігації підприємств та іпотечні облігації повинні мати кредитний рейтинг не нижче рівня, встановленого Уповноваженим органом.

Новою редакцією також передбачено запровадження страховиком системи управління ризиками з метою раціонального врегулювання ризиків, що впливають на його діяльність. Статтею 66 нової редакції Закону визначається, що система управління ризиками повинна включати стратегію управління ризиками (визначення мети та основних елементів системи управління ризиками) та реалізацію управління ризиками (процес, спрямований на виявлення, оцінку, моніторинг, попередження та пом'якшення всіх суттєвих ризиків страховика).

2. Система управління, внутрішній та зовнішній аудит, розкриття інформації

Відповідно до статті 56 нової редакції Закону, система управління страховика повинна забезпечити баланс інтересів страхувальників, застрахованих осіб, вигодонабувачів, інших споживачів фінансових послуг страховика, акціонерів, інших зацікавлених осіб. Так, страховику забороняється виплачувати дивіденди чи розподіляти капітал у будь-якій формі, якщо така виплата чи розподіл призведе до порушення вимог до платоспроможності.

Згідно зі статтею 67 нової редакції Закону, з метою підтвердження фінансової звітності та звітних даних страховика, передбаченої цим Законом, наглядова рада страховика зобов'язана щороку призначати зовнішнього аудитора, який не має конфлікту інтересів зі страховиком. Крім того, новою редакцією передбачено створення страховиком служби внутрішнього аудиту, яка є органом внутрішнього контролю. Відповідно до статті 60 нової редакції

Закону, служба внутрішнього аудиту виконує такі функції:

- 1) наглядає за поточною діяльністю страховика;
- 2) здійснює внутрішній контроль за виконанням законів, нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, Уповноваженого органу та рішень органів управління страховика;
- 3) перевіряє результати поточної фінансової діяльності страховика;
- 4) аналізує інформацію та відомості про діяльність страховика, професійну діяльність її працівників, випадки перевищення повноважень посадовими особами страховика;
- 5) подає наглядовій раді страховика висновки та пропозиції, підготовлені за результатами перевірок;
- 6) інші функції із здійснення нагляду та контролю за діяльністю страховика.

Відповідно до статті 70 нової редакції Закону, Уповноважений орган має право один раз на рік призначати за рахунок страховика проведення додаткової аудиторської перевірки аудитором за наявності однієї з таких підстав:

- 1) непризначення наглядовою радою страховика зовнішнього аудитора для проведення обов'язкового аудиту;
- 2) невиконання страховиком при призначенні зовнішнього аудитора вимог законодавства;
- 3) невідповідність форми (формату) аудиторського висновку встановленим вимогам.

Велика кількість нововведень торкнулась сфери розкриття інформації страховими компаніями. Так, згідно зі статтею 63 нової редакції Закону, страховики повинні оприлюднювати в порядку, визначеному Уповноваженим органом, таку інформацію:

- 1) фінансову звітність, яка складається відповідно до законодавства;
- 2) річний звіт страховика, який включає в себе звіт про корпоративне управління;
- 3) іншу інформацію, що визначена законом та Уповноваженим органом.

Оприлюдненням є надання доступної широкій громадськості в електронній чи друкованій формі безкоштовно (принаймні щорічно) важливої інформації про платоспроможність і фінансовий стан страховиків. Крім того, страховик зобов'язаний мати свій веб-сайт, де повинна бути розміщена інформація, розкриття якої вимагається Законом та нормативно-правовими актами Уповноваженого органу.

Згідно зі статтею 71 нової редакції Закону, страховик зобов'язаний оприлюднювати баланс страховика за формою, встановленою Уповноваженим органом, та звіт про доходи і витрати страховика на кінець кварталу в офіційних або прирівняних до офіційних виданнях Уповноваженого органу протягом кварталу, що настає за звітним періодом. Не пізніше 1 червня наступного за звітним року страховик зобов'язаний опублікувати річний звіт страховика, складений відповідно до вимог Уповноваженого органу, річну, консолідовану фінансову звітність разом з аудиторськими висновками в офіційних або прирівняних до офіційних виданнях зазначеного органу.

3. Тимчасова адміністрація

Також нова редакція ЗУ «Про страхування» передбачає можливість призначення тимчасової адміністрації страховика. Відповідно до статті 81 нової редакції Закону, Уповноважений орган призначає тимчасову адміністрацію страховика на підставах та в порядку, визначених ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

З дати початку здійснення тимчасовою адміністрацією своїх обов'язків і на весь строк її повноважень:

- 1) припиняються права акціонерів страховика щодо користування і розпорядження акціями, емітентом яких є цей страховик;
- 2) припиняються повноваження органів страховика та його керівництво відсторонюється від управління страховиком;
- 3) всі повноваження з управління страховиком, а також права акціонерів страховика щодо користування акціями, емітентом яких є цей страховик, переходять до тимчасової адміністрації;
- 4) всі угоди, здійсненні від імені та за рахунок страховика, в тому числі укладені договори страхування, без відома та письмової згоди тимчасової адміністрації, визнаються нікчемними.

Тимчасовий адміністратор вживає заходів, передбачених планом фінансового оздоровлення страховика, в тому числі відступлення права вимоги, переведення боргу чи реорганізацію страховика, без повідомлення та отримання згоди акціонерів, страхувальників, кредиторів страховика. Акціонери, страхувальники, кредитори страховика не мають права вимагати припинення або дострокового виконання зобов'язань страховика та відшкодування їм збитків при виконанні заходів, передбачених програмою фінансового оздоровлення страховика.

Беручи до уваги вищевикладені норми, прийняття ЗУ «Про страхування» у новій редакції, на думку НРА «Рюрік», дозволить, в першу чергу, очистити ринок страхових послуг від учасників, що займаються специфічним схемним страхуванням або майже призупинили свою діяльність на ринку (їх частка, за нашими оцінками, складає близько 70% від загальної кількості страхових компаній, які мають ліцензію Нацкомфінпослуг).

Установлення вимог до розміру регулятивного капіталу а також уточнення вимог до технічних резервів страховиків сприятиме підвищенню капіталізації страхових компаній та підвищенню якості їх активів. Крім того, такі заходи, як законодавче визначення поняття «пруденційний норматив» та правил його застосування, установлення вимог до корпоративного управління та передбачення можливості призначення тимчасової адміністрації страховика в цілому дозволять підвищити рівень прозорості ринку страхових послуг та рівень захищеності клієнтів, а також установити певний баланс інтересів акціонерів. При цьому наступним кроком щодо удосконалення системи нагляду за діяльністю страховиків є впровадження нормативів Solvency II (орієнтовано в 2018 році).

З іншого боку, очікується значне зростання витрат страховиків на приведення своєї діяльності у відповідність до норм нового законодавства, у тому числі на створення внутрішньої служби аудиту та запровадження системи управління ризиками, що може мати певний негативний вплив на фінансові результати страхових компаній. Якщо додати сюди суттєве підвищення вимог до мінімального розміру регулятивного капіталу страховика, то можна стверджувати, що відповідати зазначеним вимогам будуть в змозі тільки найбільш фінансово стійкі страховики, які характеризуються великими масштабами діяльності. Це може стати причиною підвищення і без того високого рівня концентрації ринку страхових послуг.

Підготовлено аналітичним департаментом НРА «Рюрік» на основі офіційних даних Нацкомфінпослуг (режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/>) та Верховної Ради України (режим доступу: <http://rada.gov.ua/>). Повні версії досліджень завжди є у вільному доступі на офіційному сайті НРА «Рюрік» (<http://rurik.com.ua>).

Відповідальний за випуск:

Директор з розвитку НРА «Рюрік», к.е.н.,
Долінський Леонід Борисович, тел. (044) 383-04-76.

Відповідальний аналітик:

Молодший фінансовий аналітик,
Ткаченко Микола Анатолійович, тел. (044) 484-00-53 (вн. 109).